

мережевим принципом у динамічні канали.

Чи може філософія залишатися маргінесом у таких несприятливих для рефлексії умовах? Виконуючи суспільну функцію – ні. Франкфуртська школа довела, що філософія не може бути поза суспільством, а навпаки має бути ангажованою. Якщо сама філософія не займатиме певну нішу, за неї це зробить маркетинг: наприклад, видавши профанні ідеї за філософію. Коли кричати й підлаштовуватись до правил комунікації та маркетингу не є виходом, можливим рішенням виглядає освоєння теперішньої магістралі інформації. Наразі вона є неструктурованою і дикою, і це по-різному описували філософи минулого століття (Бод-ріяр, Дебор, Віріліо, Джеймсон, Бурдьйо, Бауман). Однак це передбачає можливість створення нових потоків, доріг і вулиць, таких, що передбачатимуть стале обговорення. В атомізованому суспільстві, де наука як колективний процес під загрозою, це особливо важливо, а поки здебільшого деструктивний інформаційний вимір суспільства пропонує простір для освоєння.

Список посилань:

Lash S. (2002). *Critique of information*. London: Sage.

Pariser, E. (2011). *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. New York: Penguin Press.

«Літературний суб'єкт» в рецептивній естетиці Вольфганга Ізера

Єлизавета Даценко

Національний університет «Киево-Могилянська Академія»
(Київ)

Філософський потенціал літературних текстів мало досліджений. Саме дослідники констанської школи на чолі з Вольфгангом Ізером (1926–2007) вперше звернули увагу на досвід героя художнього тексту як на важливий аспект дослідження людини засобами філософії та розробили метод прочитання літературних текстів, спираючись на сприйняття читача.

Рецептивна естетика виникає у період зміни парадигми у соціальних науках, які своїми методами намагалися поєднати протилежні сфери (семіотику, лінгвістику, соціологію тощо) задля створення загальної теорії людської комунікації. Художня література як умовний феномен, що описує людський досвід, використовуючи мовні форми, аби репрезентувати наш досвід в умовно-правдивому зображенні, постає ще одним комунікативним «провідником» рецепції в історії літератури. Класична ж літературознавча методологія спиралася на точку зору автора як на єдино істинного творця сенсів художнього твору.

Дослідницька діяльність В. Ізера пов'язана із польським феноменологом Романом Інгарденом, який ввів поняття рецептивної естетики у сферу естетичного мислення. Для Р. Інгардена рецептивна естетика є певним продовженням герменевтичного й феноменологічного способів мислення (Інгарден, 1962, с. 135). В. Ізер використав естетичні дослідження Р. Інгардена для аналізу літератури, додавши до методології польського філософа феноменологічні методи. Літературні тексти особливо потребують феноменологічного аналізу, оскільки література не відтворює об'єктивну реальність, а її конструє (Ізер, 2004, с. 202). У Гуссерлівській інтерпретації така об'єктивна реальність визначається горизонтом, як прагненням суб'єкта до пізнання світу – об'єктів та речей, які його наповнюють (Гуссерль, 1994, с. 84). У межах феноменологічного підходу світ береться у «дужки» і лише проявляється через інтенційність свідомості людини, бо для феноменологічної настанови світ відкривається у горизонті свідомості, її актив.

Саме цю ідею В. Ізер розглядає як базову, особливо для з'ясування питання щодо можливості літератури розкривати, осмислювати людський досвід. Такий підхід потребує вміння інтерпретувати літературний текст, залучаючи у цей процес уяву читача, що уможливає взаємодію різних моментів тексту, антиципацію і послідовність актів інтерпретації тексту, послідовність формулювання суджень (пропозицій) щодо тексту (Гуссерль, 1994, с. 89). Гуссерль привертає увагу до важливого пункту в процесі читання, а саме: окремі пропозиції не просто взаємодіють з тим, що може відкритися в майбутньому, пропозиції активно формують наші очікування (Гуссерль, 1994,

с. 89). Гуссерль називає такі очікування «протенціями». Така структура властива всім «корелятам пропозицій», взаємодія між ними є не стільки втіленням, скільки постійною модифікацією очікування.

У процесі читання реципієнт охоплює всі необхідні «одиниці» тексту – речення, знаки, символи, сенси. Реципієнт намагається їх логічно поєднати, прогнозуючи подальший перебіг подій. Такий спосіб сприйняття тексту не є напередвизначеним, він постає завдяки суб'єктивному вибору читача як носія особистого досвіду, який своїм вибором засвідчує потребу пошуку нового досвіду. Однак повне злиття читача із текстом несе загрозу ілюзорного, викривленого сприйняття тексту, саме тому необхідне постійне дистанціювання читача від тексту, що й допомагає розкривати сенси тексту. Тобто, згідно з В. Ізером, літературний текст має важливе значення тому, що сенси тексту закладені автором не іманентно, а виявляються, «конструюються» у процесі уважного читання реципієнтом. Важливе значення посідає уява читача, яка за своєю структурою здатна до трансформування тексту, виявлення в ньому нових смислів. Завдяки «семантичній хаотичності» текст стає ілюзією, яка рідко означає те, що вона позначає.

Літературу як явище культурного життя визначають два основних аспекти – її функціональність, тобто залучення до історично-культурного контексту, та особистий досвід читача, що стає приводом для дослідження комунікативних зв'язків між текстом та реальністю, текстом та читачем (Iser, 1989, pp. 87–88). Інтерпретація текстів не зводиться лише до пошуку сенсів, оскільки сенс є завжди наскрізним елементом будь-якого художнього тексту; скоріше, постає проблема виявлення та конструювання сенсів у процесі його читання (Ізер, 2004, с. 212). Відштовхуючись від загального трактування літературознавчих проблем, В. Ізер приходить до філософського осмислення досвіду читання художнього тексту, пропонуючи новий методологічний напрям – літературну антропологію.

Саме осмислення та інтерпретації класичних теорій літератури стали поштовхом до пошуку маргінальних методів прочитання літературних текстів. Відтак, В. Ізер як один із засновників рецептивної естетики створив умови для

дослідження художніх текстів, залучаючи естетично-феноменологічні перспективи (очевидне через неочевидне) для досягнення художнього вимислу, що дає можливість вийти за межі очевидного досвіду та розширити його.

Список посилань:

Гуссерль, Э. (1994). *Собрание сочинений. Т. 1. Феноменология внутреннего сознания времени*. М.: Гнозис.

Ингарден, Р. (1962). *Исследование по эстетике*. М.: Издательство иностранной литературы.

Изер, В. (2004). *Процесс чтения: феноменологический подход. Современная литературная теория. Антология*. М.: Флинта; Наука.

Iser, W. (1989). *Prospecting: From Reader Response to Literary Anthropology*. Baltimore, Maryland: John Hopkins University Press.

Напрямки та перспективи сучасної філософської думки в системі координат чотирьох дискурсів Жака Лакана

Іваницька Олена

Львівський національний університет імені Івана Франка
(Львів)

Філософію неможливо помислити поза межами соціального – як абстрактний набір систем та поглядів. Тому доречно визначити координати, у межах яких задаються «магістралі та маргінеси» філософської думки та відмінність цих координат у сферах інституційного й позаінституційного філософування, на основі теорії чотирьох дискурсів Жака Лакана.

Дискурс – це структура з чітко визначеними позиціями та елементами за ними закріпленими, структура, продиктована самою мовою з метою соціальної організації суб'єкта, що увійшов у її поле. Ж. Лакан виокремлює дискурси Володаря, Істерика, Університету та Аналітика. Структура кожного з них простежується у відношенні суб'єкта до знання та істини. У полі дискурсу виробляється завер-